

Krikščioniškosios pedagogikos perspektyva ugdomajame meilės dialoge

Eugenijus Danilevičius

Vytauto Didžiojo universitetas, Religijos studijų katedra, Gimnazijos g. 7, 44260 Kaunas, eugenijus.danilevicius@vdu.lt

Anotacija. Siekiant pagrįsti ugdomojo meilės dialogo svarbą krikščioniškosios pedagogikos perspektyvoje straipsnyje atliekama pedagoginės, filosofinės ir teologinės mokslinės literatūros teorinė sisteminė turinio analizė ir sintezė, kurios pagrindu atskleidžiamas krikščioniškosios pedagogikos tarpdisciplininis pobūdis, suformuluojamas krikščioniškosios pedagogikos pagrindinis tikslas ir atskleidžiama meilės dialogo svarba joje, išskiriamas pagrindinis krikščioniškosios pedagogikos veiksnys – ugdomasis meilės dialogas. Straipsnio pabaigoje pateiktos šio teorinio tyrimo išvados.

Esminiai žodžiai: *krikščioniškoji pedagogika, personalizmas, dieviškosios vilties, tikėjimo ir meilės dorybės, ugdomasis meilės dialogas.*

Įvadas

Vienas iš šiuolaikinės visuomenės apibūdinimų yra pliuralistinė vartotojiška visuomenė. Pliuralizmas kartu su moraliniu reliatyvizmu ir vartotojiškumo ideologija turi įtaką žmonių pasaulėžiūros, visuomenės nuomonės ir kultūros formavimuisi. Kai visuomenėje, sprendžiant tiek visuomeninius, tiek ir kultūrinius klausimus, vadovaujamos pliuralistinėmis nuostatomis, ilgainiui jos narių pasaulėžiūroje susiformuoja pliuralistinis mentalitetas. Veikiant pliuralizmui žmogui pateikiama daug pasirinkimų ir galimybių variantų: pradedant grynai materialinėmis vartotojiškomis gėrybėmis, paslaugomis ir baigiant medijų plačiai reklamuojamais įvairiais gyvenimo stiliais. Pasirinkimų ir galimybių gausa laisvam piliečiui atrodo patraukliai ir kuria teigiamą pliuralizmo įvaizdį. Rimtų egzistencinių problemų kyla dėl to, kad ilgainiui pliuralistinės pasaulio vizijos ir vartotojiškumo įtaka įgauna kraštutinę imperatyvo formą, o objektyvaus vertybiškai

teisingo pasirinkimo galimybę ženkliai sumažina kartu su pliuralistine ideologija įsigalintis moralinis reliatyvizmas. Taigi, tokioje pliuralistinėje vartotojiškoje ir vertybiškai neutralioje visuomeninėje sistemoje asmuo, ypač jaunas žmogus, viena vertus, yra tiesiog verčiamas rinktis, o antra vertus, pasirinkimo pagrindą sudarantis vadovavimasis amžinosiomis moralinėmis-etinėmis vertybėmis yra atmetamas, jį pateikiant kaip pasenusią ir nemodernią vieną iš daugelio pasirinkimo pagrindo alternatyvų. Šio ideologijų trejeto – pliuralizmo, vartotojiškumo ir moralinio reliatyvizmo – įsigalėjimas šiuolaikinėje visuomenėje sukėlė vertybinę sumaištį, kuri labai apsunkina krikščioniškosios pedagogikos galimybes ir sudaro sąlygas jaunam žmogui vadovautis išoriškai patraukliomis pliuralizmo ir vartotojiškumo pateikiamomis idėjomis.

Reliatyvizmas moralinėje srityje daro įtaką ir edukaciniam mąstymui. Tai, kas ankstesnėse ugdomosiose didaktinėse programose buvo priimama kaip akivaizdu ir teisinga, tėvų ir mokytojų aprobuota, pliuralistinėje visuomenėje tampa diskutuotina ir kontraversiška. Europoje tai kyla iš filosofinės pasaulėžiūrinės revoliucijos: tradicinis krikščioniškasis mokymas visuomenėje užleido lyderio pozicijas laisvojo vartotojiškumo filosofijai. Kartu pasikeitė daugumos žmonių pasaulėžiūra, vertybių hierarchija ir jų gyvenimo stilius. Popiežius Pranciškus perspėja apie individualistinio liūdesio keliamą pavojų: „Šiandiename, įvairialypės bei gniuždančios vartojimo pasiūlos kupiname pasaulyje didelis pavojus yra individualistinis liūdesys, kylantis iš pernelyg patenkintos, bet geidžiančios širdies, iš liguistos paviršutiniškų malonumų paieškos, iš užsisklendusios sąmonės. Kai vidinis gyvenimas apsiriboja vien savais interesais, nebelieka vietos kitiems, nebeįsileidžiami vargšai, nebegirdimas Dievo balsas, nebeįjuntamas malonus jo meilės džiaugsmas, išblėsta entuziazmas daryti gera“ (Popiežius Pranciškus, 2014, 2 sk.).

Visuomenėje įsigalėjusių materialistinių nuostatų keliamų iššūkių krikščioniškajai pedagogikai akivaizdoje kyla šie probleminiai klausimai: Kokį atsaką į šiuos iššūkius gali pateikti krikščioniškoji pedagogika? Kaip atstatyti materialistinės žmogaus sampratos pažeistą mokytojo ir moksleivio sąveiką ir išauginti ją iki ugdomojo meilės dialogo? Kaip remiantis krikščioniškąja pedagogika užmegzti ryšį su moksleiviuose esančiu Dievo įrašytu meilės ir tiesos troškimu ir kurti su jais dialogą?

Žvelgiant iš šių probleminių klausimų perspektyvos iškeliama **tyrimo problema**: lietuvių ugdymo mokslui trūksta išgrynintos šiuolaikinės krikščioniškosios pedagogikos metodologijos.

Taigi šio straipsnio **tyrimo objektas** yra krikščioniškosios pedagogikos perspektyva ugdomajame meilės dialoge.

Tyrimo tikslas – atskleisti ugdomojo meilės dialogo svarbą krikščioniškosios pedagogikos perspektyvoje. Šiam tikslui pasiekti yra išskirti **tyrimo uždaviniai**: 1) atskleisti krikščioniškosios pedagogikos tarpdisciplininį pobūdį; 2) atskleisti meilės dialogo svarbą krikščioniškojoje pedagogikoje; 3) išskirti pagrindinį krikščioniškosios pedagogikos veiksnį – ugdomąjį meilės dialogą.

Siekiant įgyvendinti šio straipsnio tikslą ir įvykdyti uždavinius buvo taikomi šie tyrimo metodai: pedagoginės, filosofinės ir teologinės mokslinės literatūros teorinė sisteminė turinio analizė ir sintezė, informacijos sisteminimas, struktūrizavimas ir metaanalizė.

Krikščioniškosios pedagogikos tarpdisciplininis pobūdis

Krikščioniškosios pedagogikos mokslo esmę sudaro amžinųjų dorybių ir vertybių ugdymas, kuris vyksta per edukacijos praktiką, susidedančią iš daugelio reiškinių ir procesų: ugdymo idealų ir tikslų formulavimo, ugdymo institucijų veiksmų pobūdžio bei juose vyraujančių tarpasmeninių santykių stilių ir bendruomenės kūrimo, ugdymo metu atsirandančių vertybinių pokyčių ugdytinių pasaulėžiūroje ir kt. Šie reiškiniai ir procesai yra galimi pedagogikos tyrimų objektai. Pedagogikos tyrimų objektų kompleksiskumas ir sudėtingumas verčia pedagogiką ieškoti sąlyčio taškų su psichologijos, antropologijos, filosofijos, teologijos ir kitais pasaulėžiūros mokslais. Tačiau krikščioniškosios pedagogikos tarpdisciplininis pobūdis skatina ieškoti savojo identiteto ir savitumo bei atrasti tuos determinantus, kurie išskiria ją iš kitų mokslo krypčių ir leidžia jai būti tarp kitų mokslų, nesusitapatinant su jais.

Pedagogika – tai mokslas, inspiruojantis ir remiantis švietimą bei ugdymą. Pedagogika yra praktinis mokslas, padedantis jauniems žmonėms mokytis ir tobulėti, suteikiantis galimybę įgyti išminties ir ugdyti asmeninį jautrumą kitiems. Pedagogas padeda ugdytiniui geriau pažinti save, padrašina naudoti turimus talentus ir gebėjimus, jį kviečia būti savarankišką, padeda suprasti sudėtingas įvykių, išgyvenimų ir simbolių reikšmes, ieškoti tiesos ir gyvenimo prasmės. Pagrindinė pedagogikos funkcija – ugdymas (pasak Šalkauskio (1992), susidedantis iš auginamosios (globojamosios), lavinamosios ir auklėjamosios dedamųjų) – padeda asmeniui lavinti visus gebėjimus bei talentus savojo ir bendrojo gėrio kūrimui bei išsiugdyti palankumo kitiems žmonėms nuostatą. Ugdytinis pedagoginės sąveikos dėka vienu metu tobulinasi trimis kryptimis: žinių apie save ir santykio su kitu asmeniu pagilino, optimalių veikimo būdų paieškos ir vertybių bei jų hierarchijos formavimosi. Pagal šias išskirtas tris tobulėjimo kryptis galima suformuluoti tris pagrindinius šiuolaikinės krikščioniškosios pedagogikos klausimus: Kas yra žmogus? Kuo tampa žmogus dabartyje, vertinant jo veiksmus? Ko žmogus turi siekti ir kuo tapti ateityje? Išėities taškas šioje ugdymo siekių triadoje yra atsakymas į klausimą, kas yra žmogus.

Ieškodami atsakymų į šiuos klausimus personalistai nepateikia konkretaus žmogaus asmens apibrėžimo ir teigia, kad asmuo yra neapibrėžiamas subjektas, tačiau jie vertingomis įžvalgomis apie žmogų praturtina antropologiją ir išskiria pagrindinius žmogaus bruožus: *asmens subjektyvumą (vidinį-dvasinį gyvenimą), laisvą valią, kūrybiškumą, apsisprendimą, atsakomybę, savęs valdymą, vidinį patyrimą* ir kt.) (Wojtyła, 1997). Visi šie bruožai siejami su vidiniu-dvasiniu asmens gyvenimu. Šios nuorodos į asmens interioriškumo ir

subjektyvumo dimensiją žymi K. Wojtylos įnašas į personalizmą metodologinį ir hermeneutinį naujumą (Köchler, 2006). Asmens subjektyvumas viršija kosmologinį žmogaus supratimą ir turi transcendentalumo dimensiją. *Asmens transcendencijos, savęs valdovo* arba *asmens viešpatavimo savo paties ir savo dinamizmo atžvilgiu bruožai* (Wojtyla, 1993) atskleidžia, kad asmens vertė nėra redukuojama iki jo veiksmų objekto ir jo veiksmų vertės, t. y. prigimtinė asmens vertė nepriklauso nuo jo elgesio moralumo, užimamų pareigų, titulų, statuso visuomenėje ir pan. Asmens subjektyvumas išskiria žmogų iš visos kitos kūrinijos, vien žmogus pasižymi savo *vidumi* ir savitu čia sutelktu gyvenimu, arba *vidiniu gyvenimu*, kurį šis personalizmo autorius vėliau apibrėžia kaip *dvasinį gyvenimą*.

Personalizmas tampa viena iš krikščioniškosios pedagogikos metodologinio pagrindo sudedamųjų dalių. „Personalizmas – viena iš XX a. katalikiškosios filosofijos srovių, kuri asmenybės kūrybinį pradą traktuoja kaip dvasinę būtį, o pasaulio realybę – kaip asmenybės kūrybinės veiklos apraišką. Personalizmo filosofijoje asmenybė tampa pagrindine pasaulio būtimi. Visas pasaulis esąs asmenybiškos būties apraiška. Asmenybės būtiškumas ir būties asmenybiškumas – pagrindinė personalizmo filosofijos analizuojamų problemų aiškinimo išeities pozicija. Kadangi pagrindiniai asmenybės bruožai yra laisvė ir kūrybiškumas, tai kuo būtis kūrybiškesnė, tuo ji ir asmenybiškesnė“ (Pivorius, 1996, 5).

Remiantis teologiniu išskirtiniu asmens orumu ir ypatinga žmogaus padėtimi kūrinijoje ir Visatoje galima tvirtinti, kad žmogus yra pašauktas nuolatinei kūrybinei veiklai ir savirealizacijos galimybių paieškai. Be to, žmogaus veikimo priežastys ir elgesio motyvai dažniausiai nėra visiškai žinomi ir gali būti įvairiai interpretuojami, todėl su krikščioniškąja pedagogika susieta dinaminė pažinimo įvairovė, panašiai kaip kitose žmogaus tikrovę tiriančiose mokslo kryptyse, įgauna kompleksinį pobūdį, kuris natūraliai skatina, ieškant atskirų problemų sprendimo būdų, pasitelkti tarpdisciplininius tyrimus. Krikščioniškojoje pedagogikoje, pasitelkus kompleksinius tarpdisciplininius tyrimus, galima ieškoti koreliacinių sąsajų tarp empirinės tikrovės ir metafizinio ontologinio subjekto pažinimo aspektų. Pedagogikos mokslą praturtina biologinės, kultūrinės ir filosofinės antropologijos tyrimų išvados, nes pedagogika siekia padėti jaunam žmogui pažinti tiesą apie save, suvokti asmeninio brendimo raidą, atrasti savo individualų pašaukimą ir vietą žmonių bendruomenėje, įvertinant kultūros pokyčius visuomenėje. Krikščioniškoji pedagogika yra kviečiama neapsiriboti vien tik empiriniams tyrimams prieinama materialistine pasaulio ir žmogaus samprata, bet kartu perteikti ugdytiniams ir žmonių sukauptas metafizinės tikrovės patirtis. Krikščioniškosios pedagogikos tyrimai yra nukreipti ne tik į esamos padėties diagnozavimą, bet dažnai turi ateities prognozavimo, planavimo ir modeliavimo siekius.

Nagrinėjant asmens sampratos poveikį tikrovės supratimui pastebimas abipusis procesas: asmens sampratos suvokimas ir priėmimas daro įtaką tikrovės supratimui, o tikrovės suvokimas veikia asmens sampratos formavimąsi. Asmens atskirų teisių turinys sudaro išeities tašką formuluojant pagrindines bendruomeninio gyvenimo taisykles, gyvenimo, kurio charakteringas bruožas yra jo grynai žmogiškas, t. y. personalistinis, pavidalas.

Krikščioniškosios pedagogikos teorijos ir praktikos centre yra asmuo, todėl, atliekant tyrimus, keliamos įvairios metodologinės, antropologinės, aksiologinės, moralinės-etinės, estetinės ir prakseologinės žmogaus gyvenimo problemos. Vadinasi, pedagogas negali apsiriboti vien diagnostika, situacijos analize, tikrovės aprašymu ir interpretacija, iš šių tyrimų jis turi gauti edukacijai naudingų išvalgų ir padaryti išvadas. Pedagogas turi suvokti, kad jaunosios kartos ugdymas nėra atsietas nuo bendros moralinės situacijos visuomenėje ir jis vyksta kultūrinių idėjų bei civilizacijos tradicijų ribose.

Personalizmo pirmasis ir pagrindinis matmuo yra žmogaus buvimas asmeniu, kurio bruožai, dinamika ir ontologija sudaro krikščioniškosios pedagogikos pagrindus. Krikščioniškoji pedagogika, praktiniu lygmeniu įvertindama materialią ir metafizinę tikrovę, savo esme jungia asmens moralės ir etikos principus. Pedagogika atlieka svarbią ir atskirą mokslų apie žmogų atradimų pritaikymo gyvenimo praktikoje funkciją, todėl ji negali būti filosofinės antropologijos, personalizmo, etikos ar kitos filosofinės krypties dalis. Krikščioniškojoje pedagogikoje realus ir efektyvus veikimas yra nukreipiamas į gebančio mylėti, siekti tobulumo, gyventi prasmėje, savarankiško ir laimingo žmogaus ugdymą. Iš esmės krikščioniškoji pedagogika apibrėžia asmens išorinių savybių ir vidinių galių integracijos bei darnos pasiekimo būdus, kurių dėka žmogus, naudodamasis savo kūrybinėmis proto galiomis, taip pat sukaupta žmonijos išmintimi, tampa pajėgus kartu su kitais kurti bendruomenę (visuomenę). Siekiant bendrojo gėrio ir visaverčio žmogaus asmens išsiskleidimo reikalinga bendruomenė: „Būtent bendruomenėje atrandame dalyvavimo realumą, kaip tos asmens savybės, kurios dėka jis [asmuo] gali egzistuoti ir veikti „kartu su kitais“, tuo realizuodamas save“ (Wojtyła, 1997, 335). Pedagogika, kaip „menų menas“, vykdydama metodologines sąlygas, apibrėžia savo artimąjį ir tolimąjį tyrimo objektą. Artimasis pedagogikos objektas – tai visapusiškas žmogaus vystymasis ir mokymasis per visą jo gyvenimą tobulumo linkme, o tolimąjį tyrimo objektą sudaro žmogaus tobulėjimo gėris, kuris nėra empiriškai pamatuojamas, bet besirealizuojantis ateityje. Pedagogika yra ne tik mokslas, konstatuojantis realią ugdymo būklę, bet taip pat ir mokslas, keičiantis tikrovę bei formuojantis naują žmonių kartą pagal ateities žmogaus idealą, viziją ir koncepciją.

Tiek egzistencializmas, tiek ir personalizmas, akcentuojantys žmogaus išskirtinumą iš kitų gyvų būtybių ir pasižymintys antropocentrizmu, gali duoti pagrindą šias filosofines kryptis sutapatinti. Tačiau konceptuali šių krypčių analizė atskleidžia svarbius jų skirtumus. Ateistinio egzistencializmo pateikiama absoliučiai vienišo ir neturinio ateities žmogaus koncepciją personalizmas supriešina su idėja asmens, pasireiškiančio istorijoje meilės dialogu ir tuo pat metu esančio transcendentiniame santykiyje su Kūrėju. Šiame kontekste personalizmas turi priimti šiuolaikinių filosofijų išvalgas, tačiau išlaikydamas personalistinius motyvus ir tik jam būdingus bruožus. Personalizmas – tai ne uždara filosofinė sistema, doktrina ar religija, bet veikiau perspektyva, metodas, pozicija, postulatas, mąstymo būdas, gyvas istorinis mąstymas.

Personalistinis universalizmas yra krikščioniškasis universalizmas. Krikščionybė visada pabrėžia tai, kas yra tiesa, kur glūdi amžinosios, nekintamos vertybės. Taigi vilties tiesa personalizme turi savo išliekamąjį Dievo pažado aktualumą ir yra žadėtios ateities, kurios išsipildymo laukia žmogus, tiesa. Tas pažadas yra universalus pobūdžio, t. y. jis duotas visiems žmonėms. Be to, krikščioniškajai pedagogikai ypatingą reikšmę įgauna žmogaus koncepcija, kuri negali būti vienašališka nei redukcionistinė. Žmogaus prigimtyje glūdi ontologinis dvilypumas: biologinis-vegetatyvinis gyvenimas ir psichinis-dvasinis gyvenimas. Kūnas įjungia žmogų į regimąjį materialų pasaulį, dvasios dėka kūnas įgauna transcendentinę prasmę. Tad materialioje tikrovėje žmogus yra kartu imanentinis ir transcendentinis: šioje tikrovėje jis egzistuoja, tačiau tuo pat metu vidinio-dvasinio gyvenimo dėka peržengia jos ribas. Žmogaus asmens esmėje slypi poreikis nuolat ugdytis ir tobulėti. Asmens dvasingumas tampa jam kvietimu nuolat save tobulinti ir panašėti į Kūrėjo tobulumą. Asmuo kviečiamas matyti Dievą Kitą, o Dievo su žmogumi santykiyje – tobuliausią meilės dialogo formą. Tobulėjimo perspektyvoje žmogaus gyvenimas, ypač vidinis-dvasinis, reikalauja nuolatinių asmens pastangų.

Daugeriopų žmogiškųjų veiksmų srityje krikščioniškoji pedagogika, pasinaudodama sukauptomis žiniomis ir atsižvelgdama į naujus šiuolaikinio mokslo pasiūlymus, turi galimybę propaguoti optimalios gyvenimo modelius, teikti žinių ir ugdyti sugebėjimus, padedančius gyventi visavertį bei prasmingą gyvenimą.

Ugdomojo meilės dialogo vieta krikščioniškojoje pedagogikoje

Krikščioniškosios pedagogikos pagrindinis tikslas yra formuluojamas pasitelkiant moralinės teologijos dorybių ugdymo dalį. Krikščioniškoji pedagogika padeda išgauti iš žmogaus tai, kas jame geriausia, kas išreiškia jo žmogiškumą. Asmens dinaminė prigimtis ir gebėjimas ieškoti kelių, vedančių į užsibrėžtą tikslą, ugdo jo įsitikinimą, kad artimesnėje ar tolesnėje ateityje iškils naujų, svarbių uždavinių, kurių sprendimas bus grįstas pozityviomis vertybėmis ir gėriais. Į šį dinaminį žmogaus gyvenimo charakterį yra įrašytos dieviškosios dorybės – viltis, meilė ir tikėjimas. Šios dorybės asmens veiksmams teikia kryptingumą ir stabilumą bei padeda atrasti gyvenimo prasmę ir išlikti joje. Šios dorybės leidžia siekti svarbių tikslų, įveikti asmeninius ir visuomenės keliamus iššūkius. Krikščioniškoji pedagogika, integruodama kitų mokslų, fragmentiškai susitelkiančių į auklėjimo ir ugdymo reiškinius, žinias, kartu padeda ieškoti atsakymo į pagrindinius klausimus apie žmogaus gyvenimo prasmę, jo raidos dėsningumus, aksiologinius sprendimus, suteikia galimybę jaunam žmogui susiorientuoti komplikuojoje socialinėje aplinkoje ir kt. Ugdymo teorijos sukūrimas reikalauja edukacinės praktikos tyrimų ir savo esme tampa pažintine ir simboline jos reprezentacija. Taigi, krikščioniškoji pedagogika turi tiksliai apibrėžtą, su žmogaus problematika susijusį tyrimų lauką, kuris neišvengiamai įgauna tarpdisciplininį pobūdį ir reikalauja pasitelkti kitų mokslų kryptis išvalgas apie

žmogų, teigiamo poveikio jam darymo galimybes, informacijos perdavimo efektyvumą, pasaulėžiūros formavimąsi ir kt. Krikščioniškosios pedagogikos tikslas – kuriant meilės dialogą ugdyti jaunosios kartos atstovo tikėjimo, vilties ir meilės dorybes, kurių dėka jis gebėtų atsakingai valdyti kūriniją ir, siekdamas asmeninio tobulumo bei šventumo, kurti tautos ir visuomenės bendrąjį gėrį. Toks visa apimantis krikščioniškosios pedagogikos tikslas skiria ją nuo nuo kitų mokslų, tiriančių gretimas pažinimo sritis ar tą pačią sritį.

Viltis, meilė ir tikėjimas teikia krikščioniškai pedagogikai prasmę ir padeda geriau suvokti šių dorybių poveikį asmens dvasinam gyvenimui. „Sudarydamos nedalomą vienybę viltis, tikėjimas ir meilė tarpusavyje sąveikauja: tikėjimas yra vilties pradžia ir teikia jai pagrindą, per tikėjimą iš vilties kyla meilė, kuri „niekada nesibaigia“ (1 Kor 13, 8). Taigi, viltis atlieka tikėjimo ir meilės tarpininkės funkciją ir tampa tikėjimo ir meilės sinteze, nes iš esmės pagrindinis proto uždavinys yra tiesos (tikėjimo) pažinimas, o valia yra pagrindinė meilę palaikanti žmogaus galia“ (Danilevičius, 2019, 19). Krikščioniškoji pedagogika, kaip mokslas apie žmogų, akcentuoja potencialumo ir galimybių vaidmenį, suvokia žmogų jo pašaukimo perspektyvoje, o ne priklausomą nuo atsitiktinių aplinkybių. Savęs paties peržengimo transcendentinis potencialas apibūdina asmeninės būties charakterį, kurio pagrindinė savybė yra laisvas savęs dovanojimas iš meilės. Pedagoginė meilė yra būtina mokytojo profesijos dedamoji ir pedagoginių veiksmų sąlyga.

Popiežius Pranciškus pažymi, kad tikėjimas yra viena iš svarbiausių pašaukimo atradimo sąlygų: „Tikėjimas nėra nedrąsių žmonių priebėga, priešingai, jis gyvenimą išplečia, įgalina atrasti didį pašaukimą, pašaukimą mylėti, ir laiduoja, kad ta meilė patikima, verta, kad jai save patikėtum, nes jos pagrindas – Dievo ištikimybė, tvirtesnė už visas mūsų silpnybes“ (Popiežius Pranciškus, 2013, 53 sk.). Krikščioniškojoje pedagogikoje tikėjimo dorybės ugdytas yra pagrindinis tikybos mokymo uždavinys, kurį vykdant yra svarbu neapsiriboti vien tikėjimo žinių ar turinio perdavimu, bet skatinti moksleivius praktikuoti ir liudyti šią dorybę savo gyvenime. „Tikybos pamokos turi padėti jaunam žmogui susiorientuoti nevilties persmelktoje kultūroje, pliuralistinėje, sekuliarioje ir vartotojiškoje šiuolaikinėje visuomenėje paplitusių nuomonių ir vertybių įvairovėje bei sumaištyje. Tikybos mokymas turi padėti moksleiviams ieškoti atsakymų į fundamentalius egzistencinius klausimus. Tai ir yra vienas iš pagrindinių iššūkių, kuris kelia tikybos mokytojams reikalavimą būti tikėjimo liudytojais ir turėti ne vien pedagoginį psichologinį išsilavinimą, bet ir teologijos bei filosofijos žinių“ (Danilevičius, 2019, 131).

Ryšys tarp universaliosios vilties ir transcendentinio pažado ryškus krikščioniškojoje pedagogikoje, kurios metodologinį pagrindą sudarantis personalizmas įneša savą indėlį formuojant pedagogų, tiek teoretikų, tiek praktikų, antropologines nuostatas. Pateikdamas platų asmens bruožų spektrą personalizmas kuria atvirą erdvę, laiko ir transcendentijos egzistencijos sampratą. Pagrindinėse personalistinėse asmens ir bendruomenės kategorijose ypatingas pirmumas teikiamas egzistenciniam ir antropologiniam, kartu ir pedagoginiam mąstymui. Analizuodamas žmogų visuose jo matmenyse personalizmas pagal savo esmę reiškia nuolatinį kvietimą peržengti save, nes asmuo, siekdamas būti

autentiška būtimi, privalo nuolat žengti nuo išorės į vidinį dvasinį pasaulį, nuo vidinio dvasino gyvenimo – į transcendenciją.

K. Wojtyła akcentuoja dialogo principo svarbą: „Dialogo principas toks sėkmingas dėl to, kad nenusigręžia nuo įtampos, konfliktų ir kovos, kuriuos liudija įvairių žmonių bendruomenių gyvenimas, ir kartu iškelia tai, kas juose teisinga ir derama, kas gali būti gėrio žmonėms šaltinis. Reikia pripažinti dialogo principą nepaisant sunkumų, su kuriais susiduriama jį įgyvendinant“ (Wojtyła, 1997, 347). Ugdomasis meilės dialogas – tai pagrindinis krikščioniškosios pedagogikos metodas. Ugdomojo meilės dialogo dėka vyksta laipsniškas žmogaus tobulinimasis, jo nuolatinis vystymasis. Žmogus dar gyvendamas žemėje pasiekia dalinį vilties išsipildymą, kaip ir su juo susijusias galimybes, kurios apima įvairias gyvenimo sritis ir sukurtos tikrovės horizontus. Krikščioniškosios pedagogikos dėka ši viltis įgalina jauną žmogų priimti iššūkius, kurie neturint vilties atrodytų tiesiog neišsprendžiami ir neįveikiami. Žmogus nuolat keičiasi, ieško savo pašaukimo realizavimo galimybių ir gyvenimo prasmės, kelia sau tolimą tikslą; idėja yra jam ne tiek duotas uždavinys, kiek užduota misija. Būdamas gamtos pasaulio dalimi asmuo transcenduoja jį ir kuria dvasinės kultūros – tiesos, gėrio, tikėjimo, meilės, vilties, draugystės, ištikimybės – pasaulį. Tokio pobūdžio viltis turėtų būti būdinga daugumos religijų išpažinėjams, ypač krikščionims. Galima teigti, kad būti krikščionimi – tai reiškia turėti viltį. Jau apaštalas Paulius viltį apibūdino kaip išskirtinį broūžą, krikščionį skiriantį nuo tų, kurie „neturi vilties“ (Tes 4, 13). „Be to, mes žinome, kad mylintiems Dievą viskas išeina į gera, būtent Jo tikslu pašauktiesiems“ (Rom 8, 28).

Krikščioniškoji pedagogika atlieka tarpininko misiją asmens sąveikoje su kultūra ir religija, nes žmogaus, kaip visuomeninės ir dvasinės, kartu gamtinės ir kultūrinės būtybės, vystymasis priklauso nuo jo santykio su visuomene ir kultūra, kurios priėmimas vaikystėje daro jam įtaką, o suaugęs jau pats žmogus kultūrą keičia ir praturtina. Pedagogika priklauso tiems mokslams, kurie apima žmogaus būties visumą. Pedagogika suvokia žmogų jo psichologinio vystymosi aspektu, tačiau ji turi pažinti ir individualaus asmens esmę. Pedagogikoje yra kviečiama kiekvienam jaunam žmogui parengti individualų tobulėjimo planą, siekiant išskleisti asmeninį humaniškumą.

Pagrindinis krikščioniškosios pedagogikos veiksnys – ugdomasis meilės dialogas

Mokymosi visą gyvenimą koncepcija tinka ir žmogaus ugdymui(si). Asmens ugdymą(si) skatinančios situacijos lydi žmogų per visą jo gyvenimą. Tad šiuo požiūriu ugdymą(si) galima traktuoti kaip besitęsiantį laikę, visą gyvenimą trunkantį ir besivystantį visuomeninį kultūrinį reiškinį, kuris charakterizuoja žmogų kaip iš prigimties turintį poreikį ugdytis. Tad ugdyme galima įžvelgti intymų, nepakartojamą, antropokūrybinį ir aktualizuotą besikeičiančiose pedagoginėse situacijose santykį, ryšį tarp žmonių – tarp

ugdytojo ir ugdytinio. Ši ryši ir santyki krikščioniškojoje pedagogikoje galima pavadinti ugdumuojū meilės dialogu, kurio metu vyksta tarpasmeninė sąveika, keičiamasi informacija ir nuomonėmis apie dialogo dalyviams aktualius su žmogaus prigimtimi, gamtos dėsniais, kultūros lobiais ir transcenduojančiu antgamtiniu pasauliu susijusius klausimus bei problemas.

„Meilės dialogas – tai vienas svarbiausių tarpasmeninės komunikacijos lavinimo ir ugdymo metodų. Ugdymas – tai komunikacijos procesas, ugdytojo ir ugdytinio sąveika, kurios sklandžiai eigai užtikrinti mokytojui reikalinga *meilės dialogo kūrimo kompetencija ir teologijos bei filosofijos sričių žinios*. Ši kompetencija stiprina abipusį pasitikėjimą, padeda ugdytiniui jaustis oriai, tobulėti, taurina jo vystymąsi, sudaro sąlygas minčių, nuomonių ir ketinimų mainams, taip pat kuria pasitikėjimo atmosferą. Meilės dialogas tampa svarbiausiu krikščioniškosios pedagogikos veiksmu, kuris nuolat kintančiose ir dažniausiai iš anksto neprognozuojamose pedagoginėse situacijose užtikrina tikslių ir adekvačią komunikacinę veiklą“ (Danilevičius, 2019, 106).

Žmogus, kaip asmuo, yra gamtinė, visuomeninė, kultūrinė ir religinė dvasinė būtybė, turinti laisvos valios sprendimu grįstą pasirinkimo teisę. E. Munjė (1996) akcentuoja asmens laisvės ir tobulėjimo svarbą: „asmenybės gyvenimas yra laisvė ir savęs pranokimas, o ne kaupimas ir kartojimas“ (Munjė, 1996, 237). Todėl krikščioniškojoje pedagogikoje ugdomoji sąveika yra kuriama laisvu meilės dialogu. „Pedagoginė ugdytojo ir ugdytinio sąveika kuria aplinką, kurioje gali skleistis pedagoginis pašaukimas. Mokytojo pašaukimas – tai asmeninio buvimo dviejų laisvių meilės dialoge įbūtinimas tarpasmeninėje pedagoginėje ugdytojo ir ugdytinio sąveikoje. Mokytojo pašaukimas – tai meilės dialoge vykstantis asmenybės polinkių, gebėjimų, profesinių interesų ir darbo pasaulio keliamų reikalavimų konsolidavimas. Mokytojo pašaukimas – tai *meilės dialogo* inspiruotas Dievo kvietimas ir vidinis akstinas profesinė veikla iš meilės dovanoti save visuomenei bei profesijos įprasminimo siekimas ir asmeninis profesinis kryptingumas, interesas bei motyvacija. Buvimas meilės dialoge suteikia mokytojui altruistinės ir pasiaukojančios meilės, tarnavimo kitiems ir bendram gėriui, ateities kūrimo, gyvenimo prasmės, asmeninio gyvenimo darnos su Dievo jam skirtu planu potyrius“ (Danilevičius, 2019, 105).

Moralinio reliatyvizmo, vartotojiškumo ir pliuralizmo ideologijų paveiktoje visuomenėje kyla dorybių ugdymo krizė, o dialogo kultūros kūrimas susiduria su radikaliais vertybiniais ugdymo pokyčiais. Klasikiniame ugdyme tiek mokytojas, tiek ir mokinys buvo kviečiami pripažinti absoliučios pastovios moralės Dekalogo viršenybę ir vadovautis jos nuostatomis tiek mokykloje, tiek ir gyvenime. Bendras abiejų ugdomosios sąveikos dalyvių pripažintas moralinis autoritetas buvo naudojamas kaip atskaitos taškas sprendžiant kylančias asmenines, bendravimo ar visuomenines problemas bei kaip moralinis idealas tiek mokytojui, tiek ir mokiniui bei bendras jų siekinys. Dėl pliuralizmo ir moralinio reliatyvizmo įtakos šiuolaikiniame ugdyme absoliuti pastovi moralė (Dekalogas) atmetama kaip pasenusi ir diktatoriška, o vietoj jos kviečiama vadovautis reliatyvia asmenine morale. Panaikinus moralinį idealą, kaip bendrą siekinį,

labai apsunkinamas ugdymo auklėjamosios funkcijos vykdymas, nes ugdymo metu abu ugdomosios sąveikos dalyviai nebeturi tobulėjimo krypties ir atskaitos taško sprendžiant įvairaus lygio problemas, o jų susitikimas tampa savitiksiu lygiaverčių asmeninių nuomonių pasikeitimu. K. Pukelis, nagrinėdamas A. Maceinos pedagoginį palikimą, teikia rekomendaciją mokytojui, susidūrusiam su moksleivio maištu, kviesdamas jį klausti ir analizuoti: „kas, kokia dvasia žmoguje kelia maištą? Geidžiančioji ar mėstančioji? Kai to maišto šaltinis yra geidžiančioji dvasia (žemi, godūs ir gašlūs instinktai, geiduliai, aistros, geismai ir pan.), tai ugdymo praktika jį turi malšinti ir slopinti. Priešingai, kai maištuoja mėstančioji dvasia (noras pažinti, mokytis, kurti, sportuoti, dirbti, siekti ko nors gražaus bei kilnaus ir t. t.), tai toks maištas turi būti skatinamas ir palaikomas, jam turi būti rodoma pedagoginė pagarba“ (Pukelis, 1998, 390).

Klasikiniame ugdyme mokytojui buvo priskiriamas autoritetingo vadovo vaidmuo, o pliuralizmo ir moralinio reliatyvizmo paveiktame šiuolaikiniame ugdyme vyrauja patrauklios humanistinės, į ugdymo centrą iškeliančios vaiką, idėjos. Šis pedocentrizmas dažnai suabsoliutinamas ir perauga į perdėtą mokinio (vaiko) garbinimo kultą. Užuoat raginus vaiką paklusti mėstančiajai dvasiai ir kvietus gyvenime vadovautis nusistovėjusiomis elgesio ir moralės normomis, pereinama prie vaiko savanaudiškumo apraiškų toleravimo ir pataikavimo joms.

Pedagoginė sąveika – meilės dialogas – nėra tik racionaliomis aksiomomis grindžiamas veikimas su konkrečiais objektais ar laukiamu poveikiu; dialogas apima ir subjektyvią tarpasmeninę sritį, kurioje „Mokytojas – dvasinį pavidalą formuojąs skulptorius-mėninkas – turįs pakilti iki tokio sąmoningumo lygio, kuris jam padėtų suvokti tą paslaptinę dvasios srovę, kuri srovėna iš jo į mokinį. Mokiniai intuityviai ir labai giliai jaučia mokytojo nuostatas, jo asmenybės vertės jėgą, gėrisi ir tiki mylimo mokytojo žodžiais. Taip asmenybė natūraliai, be kolizijų formuoja asmenybę“ (Šerkšnas, 1939, 112).

Išvados

Dėl tarpdisciplininio ir daugiabriaunio pobūdžio krikščioniškąją pedagogiką yra sudėtinga vienareikšmiškai priskirti vienai apibrėžtai mokslų grupei ir rasti tinkamą vietą mokslo klasifikatoriuje. Socialinių mokslų srities edukologijos krypties struktūroje krikščioniškoji pedagogika gali būti pateikiama kaip viena iš jos šakų.

Krikščioniškosios pedagogikos tikslas – pasitelkiant kitų mokslo krypčių išvargas apie žmogų per ugdomąją meilės dialogą ugdyti jaunosios kartos atstovo tikėjimo, vilties ir meilės dorybes, kuriomis remdamasis jis gebėtų atsakingai valdyti kūriniją ir, siekdamas asmeninio tobulumo bei šventumo, kurti tautos bei visuomenės bendrąją gėrį. Ugdomojo meilės dialogo dėka kuriama nauja, atvira pokyčiams gėrio kryptimi pedagoginė aplinka, kurioje formuojasi lygiavertis bei pagarbus santykis tarp ugdytojo ir ugdytinio.

Ugdomasis meilės dialogas pedagoginiam pašaukimui teikia teologinę prasmę ir tampa pagrindiniu krikščioniškosios pedagogikos metodu.

Krikščioniškojoje pedagogikoje ugdomasis meilės dialogas apima sąveiką tarp ugdytojo ir ugdytinio integruodamas į ją transcendentinę tikrovę. Tad ugdymas krikščioniškojoje pedagogikoje yra ne tik meilės dialogas ir sąveika tarp ugdytojo ir ugdytinio, bet kartu jis yra ir santykis su Dievu. Kuo ryškiau šis antgamtinis ugdymo aspektas yra išgyvenamas ir įsisąmoninamas, tuo giliau jame išreiškiamos dvasinio gyvenimo dinamizmo pagrindą sudarančios dieviškosios dorybės: tikėjimas, viltis ir meilė. Taigi, krikščioniškojoje pedagogikoje ugdymas išlieka atviras autentiškam Šventosios Dvasios palydėjimui, kuris įgalina ugdomojo meilės dialogo dalyvius suvokti dieviškųjų dorybių svarbą žmogaus gyvenime ir praktikuoti jas kasdienybėje. Viltis meilės dialogo dalyviams atveria kelią visų Dievo pažadų realizavimui savo asmeniniame gyvenime ir pasaulio istorijoje.

Siekiant kurti laisvo meilės dialogo kultūrą, padidinti visuomenės narių bendravimo, susikalbėjimo ir dialogo kūrimo gebėjimus, reikia įvesti pakeitimus mokytojų rengime. Būsimums mokytojus reikia mokyti ne tik komunikacijos teorijos, bet ir praktinio komunikavimo tarp žmonių. Ypač svarbu tobulinti mokytojų meilės dialogo kūrimo kompetenciją, kuri yra būtina kuriant gerus santykius su mokiniais, t. y. parodyti supratimą ir pritarimą, aktyviai įsiklausant, vengiant pasmerkimo ir neigiamos kritikos. Meilės dialogo kūrimo kompetencija užtikrina tarpasmeninių santykių simetriškumą, abipusį mokymąsi ir padeda vystyti bendrajai komunikacinei kompetencijai.

Literatūra

- Danilevičius, E. (2019). *Personalistinė vilties pedagogika: metodologiniai metmenys*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Köchler, H. (2006). *Karol Wojtyła's notion of the irreducible in man and the quest for a just world order*. Connecticut, USA: Saint Joseph College. Prieiga per internetą: <http://hanskoechler.com/koechler-wojtyla-SaintJosephCollege-March2006-V5.pdf>
- Munjė, E. (1996). *Personalizmas*. Vilnius: Pradai.
- Pivorius, V. (1997). Emanuelis Munjė ir prancūzų personalizmo filosofija. Munjė, E. (1996). *Personalizmas*. Vilnius: Pradai. 5–26.
- Popiežius Pranciškus. (2013). Enciklika *Lumen fidei* apie tikėjimą. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. Prieiga per internetą: <http://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/lumen-fidei>
- Popiežius Pranciškus. (2014). Apaštališkasis paraginimas *Evangelii gaudium*. Prieiga per internetą: http://www.baznycioszinios.lt/site/files/file/pdf/bzinios_2013-12.pdf
- Pukelis, K. (1998). *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas: Versmė.
- Šalkauskis, S. (1992). *Rinktiniai raštai*. I knyga. Vilnius: Leidybos centras.
- Šerkšnas, A. (1939). *Mokyklinė bendruomenė*. Kaunas: „Šviesos“ spaustuvė.

Wojtyła, K. (1997). *Asmuo ir veiksmas*. Vilnius: Aidai.

Wojtyła, K. (1993). *Person and community: Selected essays*. Translated by Theresa Sandok. New York: P. Lang.

The Perspective of Christian Pedagogy in the Educational Dialogue of Love

Eugenijus Danilevičius

Vytautas Magnus University, Department of Religious Studies, Gimnazijos g. 7, LT-44260, Kaunas, Lithuania, eugenijus.danilevicius@vdu.lt

Summary

The article validates the substantiality of the educational dialogue of love to the Christian pedagogy. The first part of the article introduces to the multidisciplinary character of Christian pedagogy. The second part of the article reveals the place of the educational dialogue of love in the main purpose of Christian pedagogy, that is to educate and cultivate the divine virtue of hope, faith and love. The third part of the article presents the main element of Christian pedagogy – educational dialogue of love. Practical originality of this scientific article is related to one of the given conclusions–recommendations of the research: the author suggests that the Teachers Preparation Standard should include the competence of developing the dialogue culture. It is essential that teachers must acquire competence of creating a dialogue to establish good relations with students, that is, to show understanding and acceptance, listen attentively, avoid being judgmental and negative criticism. Dialogue of love becomes an important educational factor ensuring accurate and adequate communication in various pedagogical situations in teaching, which are constantly changing and often unpredictable. The development of dialogue culture becomes a special mission for teachers.

Keywords: *Christian pedagogy, personalism, the divine virtue of hope, faith and love, the educational dialogue of love.*

Gauta 2019 03 12 / Received 12 03 2019
Priimta 2019 08 05 / Accepted 05 08 2019